

Дослідження/**Інна Бєлова**

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри банківської справи Державного
вищого навчального закладу "Українська
академія банківської справи Національного
банку України"

Сергій Башлай

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри банківської справи Державного
вищого навчального закладу "Українська
академія банківської справи Національного
банку України"

Визначення фінансової стабільності України

Стаття присвячена дослідженню та оцінці факторів, що впливають на фінансову стабільність країни. Застосовуючи комплекс інструментів – індикаторів оцінки, визначених на основі проведеного порівняльного аналізу кількох існуючих підходів, автори проводять відповідні розрахунки для характеристики рівня фінансової стабільності України. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок про зниження фінансової стабільності країни, передусім під впливом фактора зменшення стійкості банкоцентричного фінансового сектору України.

The article deals with investigation and assessment of factors affecting the financial stability of a country. Using a set of instruments – assessment indicators that were determined on the basis of the comparative analysis of several existing approaches, the authors carry out appropriate calculations of the level of Ukraine's financial stability. The investigation results make it possible to draw a conclusion about a reduction in the financial stability of the country, primarily, due to a decrease in resilience of the bank-oriented financial sector of Ukraine.

Ключові слова: фінансова стабільність, індикатори фінансової стабільності, криза, дефолт, банки.

Key words: financial stability, financial soundness indicators (FSIs), crisis, default, banks.

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ

Загальне фінансове становище України та підходи до оцінки її фінансової стабільності формуються в умовах невизначеності і проблемності (передусім щодо питання якісної діагностики нестабільного/кризового стану). З метою проведення оцінки рівня фінансової стабільності країни науковці та аналітики пропонують різні методики, але жодна з них неприйнятна для якісної та

однозначної діагностики настання фінансової нестабільності. Водночас у різних ЗМІ активно поширюється інформація про значне погіршення фінансової стабільності України. До того ж зарубіжні вчені та окремі державні діячі все частіше говорять про посилення другої хвилі кризи, наслідки якої можуть бути руйнівнішими, ніж попередньої. Тож у цій ситуації важливо зробити правильну оцінку фінансової стабільності країни.

Базовою складовою кожної системи оцінки фінансової стабільності країни є насамперед розрахунок по-

казників фінансової стійкості. Загальноприйнятим у світі підходом є дослідження рівня стійкості за методикою МВФ, впроваджені після цілого ряду економічних криз у 1990-х роках з метою виявлення на ранніх стадіях найвразливіших місць фінансових систем країн-учасниць. Ця методика включає набір індикаторів поточного фінансового стану та стійкості всього комплексу фінансових установ, а також їхніх клієнтів (корпорацій та домашніх господарств). Її застосування дає змогу враховувати особливості окремої країни та специ-

фіку структури її фінансової системи. Також нею передбачено єдині для всіх країн правила тлумачення змісту і забезпечено однакові підходи до розуміння економічної сутності використовуваних показників. Регулятори фінансових ринків у багатьох країнах публікують періодичні звіти щодо рівня фінансової стійкості, і вже сам факт їх появи є інструментом впливу центрального банку на фінансову систему з метою її стабілізації.

Національний банк України на своїй веб-сторінці також постійно розміщує значення індикаторів оцінки фінансової стійкості, але поки що тільки щодо депозитних корпорацій/банків – без визначення поточної та прогнозованої ситуації по країні в цілому. Відмінною особливістю оглядів із фінансової стабільності (порівняно зі звітами з фінансової стійкості) є акцент на наявність передумов для виявлення, регулювання та зниження системних ризиків, а також оцінка фінансової стійкості як передумови забезпечення фінансової стабільності країни.

Варто зазначити, що зарубіжні та вітчизняні науковці приділяють значну увагу дослідженню окреслених вище питань. Найчастіше варіанти їх вирішення подаються у наукових працях Е.Деміргук-Кунта, В.Сундарараджана, В.Гейця [4], В.Корнеєва [7], М.Хазіна [15], Ж.Сапіра [14], О.Барановського [18], В.Мищенко [19], О.Кармінського [20] та фахівців Інституту економічної політики ім. Є.Т.Гайдара [8] та ін.

Українськими вченими висвітлюються різноманітні проблеми оцінки фінансової стабільності та змісту заходів її забезпечення. Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, життя породжує нові проблеми та дискусійні питання, що вимагають вивчення. Одним із важливих проблемних аспектів є недостатнє вивчення питання ймовірності настання кризової ситуації. Наступним – дефіцит статистичних даних для належного обґрунтування шляхів вирішення цього питання. Зокрема, на офіційному сайті НБУ не поширюються дані про рівень фінансової стабільності й відповідні аналітичні звіти регулятора, що активно практикується у багатьох країнах світу.

Мета статті полягає у визначенні факторів впливу та виборі методики оцінки в рамках обґрунтування захо-

дів (інструментів) забезпечення фінансової стабільності України.

Доводиться констатувати, що фінансові кризи у світі настають усе частіше. Існують різні думки щодо причин цього. Так, С.Капіца у праці “Про прискорення історичного часу” вказує на те, що спостерігається тенденція прискорення історичного часу до 40 років (від мільйонів років палеоліту і тисяч років у середньовіччі – до нинішніх сорока років). Це прискорення помітне і в зменшенні часу між кризами – неодмінними атрибутами розвитку [6]. При цьому зародження, перебіг та наслідки останньої світової фінансової кризи засвідчили, що незважаючи на значний накопичений досвід, кризи не стали прогнозованішими. До того ж глобальний масштаб спонукає до пошуку заходів зменшення їх руйнівної сили.

Спроби регуляторного впливу на ситуацію засвідчили, що антикризові заходи, вжиті окремими країнами, не дали бажаного результату внаслідок їх фрагментарності. Спеціалісти різних країн вважають, що для досягнення кумулятивного ефекту у вирішенні цих проблем потрібні заходи з глобального управління системою, а не локальне коригування (наприклад, перекладання наслідків кризи на працюючих). Саме глобальна фінансова криза в окремих країнах (у тому числі економічно розвинутих)

підвела до вжиття “антисоціальних” заходів – підвищення пенсійного віку, скорочення соціальних бюджетних виплат тощо.

Крім того, для багатьох країн наслідком кризи стало нарощування боргового навантаження (інколи до критичних обсягів). А повідомлення про боргові кризи у США та країнах ЄС призвели до суттєвих змін валютних курсів, що, в свою чергу, може стати передумовою прояву нової кризи.

СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Попередження про глобальну кризу з невиправними наслідками для людства лунають постійно. Так, Нуріель Рубіні, який передбачив попередню кризу 2008 року, знову висловлює занепокоєність тим, що найближчим часом усі компоненти так званого “ідеального шторму” (бюджетний дефіцит, швидке підвищення цін на нафту, зростання доходності облігацій, низькі доходи населення та стагнація ринку праці) зберуться разом, і настане нова глобальна криза, котра буде ще руйнівнішою.

Автори, які досліджують проблематику криз, не завжди розділяють на макrorівні банківську кризу, кризу реального сектору та глобальну кризу. Ці поняття часто підмінюють-

Таблиця 1. Індикатори фінансової стійкості для небанківського сектору

Сегмент	Назва показника
Інші фінансові корпорації (ІФК)	Співвідношення активів і сукупних активів фінансової системи
	Співвідношення активів і ВВП
Нефінансові корпорації	Співвідношення загального боргу і власного капіталу
	Рентабельність капіталу
	Покриття витрат на обслуговування боргу
	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті і власного капіталу
Домогосподарства	Кількість заяв про захист від кредиторів
	Співвідношення боргу домашніх господарств і ВВП
	Співвідношення боргу домашніх господарств і доходу
Ліквідність ринку	Середня різниця між цінами продавця і покупця на ринку цінних паперів
	Середньоденний оборотний коефіцієнт на ринку цінних паперів
Ринки нерухомості	Ціни на житлову нерухомість
	Ціни на комерційну нерухомість
	Співвідношення кредитів на житлову нерухомість і сукупних кредитів
	Співвідношення кредитів на комерційну нерухомість і сукупних кредитів

Джерело: складено за даними джерела [5].

ся. Не існує одностайної думки і щодо причин появи конкретних криз.

Водночас є точки зору, що остання світова криза мала абсолютно іншу природу, ніж усі попередні, а тому її наслідки були наймасштабнішими. Так, наприклад, С.Капіца у своїй праці [6] висловлює таку думку: “Я абсолютно переконаний, що все людство... вступило в надзвичайно глибоку кризу. ...Криза виявляється у все гострішій невідповідності між механізмами управління і фундаментальними цілями суспільства, іншими словами, – між базисом і надбудовою. ...Ця криза набагато тривожніша за енергетичну, екологічну, або кліматичну ситуації”.

Цікава і точка зору автора теорії сучасної економічної кризи М.Хазіна: “...Якщо в якийсь момент банківська криза почнеться, то вона з дуже високою, майже 100-відсотковою ймовірністю потягне за собою і другу хвилю скорочення в реальному секторі. Але при цьому друга хвиля кризи, якщо вона почнеться, може і не супроводжуватися власне банківською кризою” [15].

Подібні міркування схиляють до думки, що до банківської кризи країни готуються (хоча й по-різному), а до кризи в реальному секторі – ні. До того ж значущою особливістю для України є її суттєва залежність від валютних кредитів та фондування банківського сектору за рахунок зовнішніх джерел (ця частка становить більше 50%).

Аналіз динаміки річних темпів зростання ВВП та фінансових результатів фінансового сектору за період із 2000 року, проведений за даними [9], дав змогу зробити висновки про наявність суттєвих відмінностей: на фоні незначних річних коливань ВВП для фінансового сек-

тору помітний період “надприбутків” 2001–2007 рр., що змінився періодом “надзбитків”.

Відповідно до положень Закону “Про Національний банк України” основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Також центральний банк у межах своїх повноважень сприяє стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню зазначеної вище цілі. У більшості країн світу ці функції набагато ширші – забезпечення стабільності фінансової системи, контроль системних ризиків на фінансових ринках тощо.

До основних видів ринків, що впливають на оцінку фінансової стійкості, відносять ринки: грошово-кредитний, валютний, цінних паперів, нерухомості, споживчих товарів, товарів промислового призначення, а також світові фінансовий і товарний.

Усього джерелом [13] передбачено 40 індикаторів фінансової стійкості країни, з яких 15 стосуються небанківського сектору, а 25 – банківського. Склад індикаторів небанківського сектору для оцінки фінансової стійкості наведено в таблиці 1.

Основними елементами аналізу стійкості банківського сектору є: моніторинг ситуації, аналіз тенденцій та сценаріїв, стрес-тестування [1], система раннього попередження (див. таблицю 2). Але навіть без аналітичної записки зрозуміло, що значення абсолютної більшості показників-індикаторів, наведених у таблиці 2, свідчать про нестабільний стан економіки країни як на кінець 2008 року, так і в 2009 році. Для зменшення наслідків кризи НБУ здійснював підтримку ліквідності банків – в основному через постійно діючу лінію рефінансування та шляхом проведення

тендера з підтримання ліквідності банків.

Дочірні банки з іноземним капіталом отримали підтримку материнських компаній, причому як у формі кредитів, так і шляхом нарощування капіталу. Однак банки не завжди спрямовували ці грошові кошти на фінансове оздоровлення та вирішення проблем із ліквідністю. Часто вони продовжували проводити ризикову політику, в тому числі з надання кредитів у іноземних валютах.

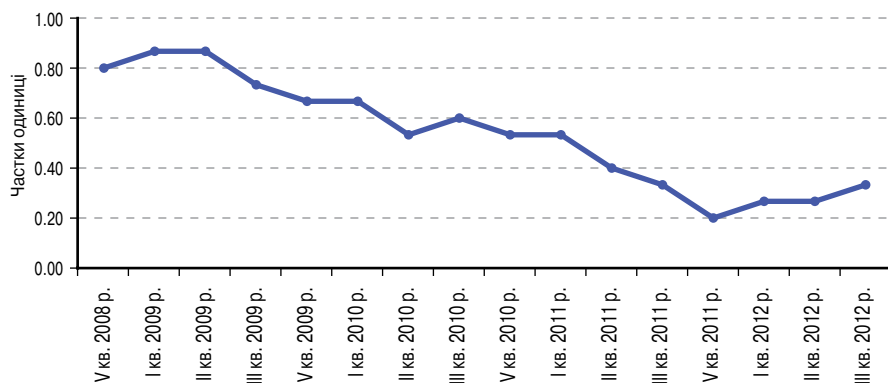
Результатом такої ринкової агресії у докризовий та кризовий періоди стало надзвичайно високе значення обсягів кредитів у іноземних валютах у банках, особливо першої групи (див. таблицю 3).

Після прийняття регулятором низки заходів зі зменшення обсягів кредитування в іноземних валютах, а згодом і його заборони у певних випадках частка кредитів у іноземних валютах суттєво зменшилась, і найменшою вона є серед банків четвертої групи. Тобто основний ризик від кредитування в іноземних валютах несли саме найбільші банки, в яких частка кредитів у іноземних валютах зменшилась в період 2006–2011 рр. із 57.3% до 40.2%.

З метою оцінки ймовірності настання нестабільності використаємо дані про значення індикаторів фінансової стійкості (Financial Soundness Indicators, FSIs), які розміщуються на сайті НБУ. Спробуємо зробити це шляхом співвідношення кількості показників, для яких перевищено поріг, і кількості всіх показників, які можуть бути описані єдиним числом (тобто, крім, наприклад, індикатора співвідношення кредитів за географічним розподілом і сукупних валових кредитів, що є характеристикою структури та ін.). При цьому кількість показників, для яких перевищено поріг, визначимо як кількість випадків, коли перевищено середній рівень показника за весь період розрахунку індикаторів FSIs. Навіть при застосуванні такої відносно умовної методики маємо демонстраційний результат аналізу за 15-ма індикаторами, щодо яких є єдине кількісне значення. Для подальшого порівняння з результатами оцінки ймовірності нестабільності за іншими підходами унаочнимо отримані значення (див. графік 1).

Відповідно ймовірність нестабільності була максимальною наприкінці 2008 року та у 2009-му, потім спосте-

Графік 1. Результати оцінки ймовірності нестабільності за даними про індикатори FSIs

Джерело: складено авторами за даними джерела [5].

Таблиця 2. Динаміка значень індикаторів фінансової стійкості, за станом на кінець року

№	Основні індикатори фінансової стійкості	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
1	Співвідношення регулятивного капіталу і зважених за ризиком активів, %	14.95	14.19	13.92	15.14	19.81	23.37	18.90
2	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня і зважених за ризиком активів, %	11.54	10.84	10.09	12.05	15.59	16.94	13.99
3	Співвідношення недіючих кредитів за мінусом резервів і капіталу, %	325.99	352.44	313.82	9.16	31.97	29.17	25.76
4	Співвідношення недіючих кредитів і сукупних валових кредитів, %	57.99	59.76	48.12	3.88	13.7	15.27	14.73
5	Співвідношення кредитів за секторами економіки і сукупних кредитів	Розглядається в окремих таблицях (структура)						
6	Співвідношення чистого доходу і середніх сукупних активів (рентабельність активів), %	1.31	1.34	1.22	0.88	-4.38	-1.40	-0.74
7	Співвідношення чистого доходу і капіталу (рентабельність капіталу), %	10.37	11.38	10.52	7.29	-32.25	-9.73	-5.01
8	Співвідношення процентної маржі і валового доходу, %	48.36	54.49	55.45	51.16	66.76	65.98	63.07
9	Співвідношення непроцентних витрат і валового доходу, %	65.99	59.79	60.76	52.95	61.08	61.89	68.26
10	Співвідношення ліквідних активів і сукупних активів, %	18.03	14.27	11.60	9.35	11.45	10.22	10.64
11	Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань, %	40.17	37.83	39.93	32.99	35.88	20.81	94.73
12	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті і капіталу	1.41	10.55	13.38	33.1	28.51	21.61	8.41
	Рекомендовані індикатори фінансової стійкості							
13	Співвідношення капіталу і активів, %	11.9	12.47	11.58	12.86	13.1	14.63	14.76
14	Співвідношення великих ризиків і капіталу (відкрита позиція великих депозитних установ по відношенню до найбільших СГД), %	202.61	191.44	171.06	187.36	169.21	161.21	164.46
15	Співвідношення кредитів за географічним розподілом і сукупних валових кредитів	Розглядається в окремих таблицях (структура)						
16	Співвідношення прибутків (збитків) за фінансовими інструментами і валового доходу, %	7.21	8.25	7.45	16.46	4.45	3.22	5.12
17	Співвідношення витрат на утримання персоналу і непроцентних витрат, %	43.21	47.15	49.10	48.13	40.67	40.73	38.91
18	Спред між базовими ставками за кредитами та депозитами	683	654	546	816	533	721	567
19	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками	2 279	830	939	2 753	2 499	1 790	2 900
20	Співвідношення депозитів клієнтів і сукупних валових кредитів (крім міжбанківських), %	95.05	74.90	64.86	48.36	45.27	56.01	61.19
21	Співвідношення кредитів у іноземній валюті і сукупних валових кредитів, %	44.58	50.48	51.45	60.32	52.59	48.23	42.13
22	Співвідношення зобов'язань у іноземній валюті і сукупних зобов'язань, %	43.47	50.31	49.77	59.01	55.83	51.24	49.76

Джерело: складено за схемою джерела [5].

Таблиця 3. Кредити в іноземних валютах банків України

Показники		01.07. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.07. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.07. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.07. 2012 р.	
Кредити і заборгованість клієнтів, млрд. грн.	Група 1	521.4	526.2	519.4	524.6	549.8	571	467.9	
	Група 2	111.1	102.7	103.4	128.9	131.4	120.5	94	
	Група 3	48.8	43.8	45.4	44.2	48.7	52.1	47.3	
	Група 4	53.8	53.6	51.4	52.9	59.6	70.4	67.8	
	По системі	735.1	726.3	719.6	750.5	789.5	813.9	677	
Питома вага кредитів в іноземних валютах, %	Група 1	57.3	55.3	52.6	49.9	48.4	43.3	40.2	
	Група 2	55.9	52.3	49.1	46.4	44.3	42	41.8	
	Група 3	44.9	42.1	38.7	41.4	38.7	30.6	27.1	
	Група 4	30.6	28	27.2	24.8	23.4	26	23.2	
	По системі	54.3	52.1	49.4	47	45.2	40.8	37.8	
із них в іноземних валютах за кредитами	юридичних осіб	Група 1	47.6	45.2	42.3	40.8	40.8	38.1	37.7
		Група 2	50.3	46.8	43.3	41.1	39.3	36.3	39.2
		Група 3	37.1	32	29.5	33.2	31.9	28	27.1
		Група 4	21.4	19.3	20	19.5	19.6	22.8	22.7
		По системі	45.3	42.5	39.9	38.8	38.3	35.8	35.7
	фізичних осіб	Група 1	75.3	75.7	75.1	73.1	69.7	59.6	49.7
		Група 2	67.4	68.2	67.2	65.8	63.5	65.7	54
		Група 3	66.9	69.5	66.7	66.3	62	41.5	27.1
		Група 4	54.9	52.2	48.4	41.5	36.1	35.1	25.1
По системі	72.4	72.9	71.9	69.5	65.9	57.4	46.5		

Джерело: розраховано авторами за даними джерела [10].

Таблиця 4. Система індикаторів-передвісників фінансової нестабільності

№	Показники
1	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу у млрд. доларів США
2	Грошовий мультиплікатор
3	Відношення грошової маси до золотовалютних резервів
4	Золотовалютні резерви, темп приросту до попереднього періоду у %
5	Спред між внутрішньою ставкою процента і ставкою ЛІБОР (LIBOR) у %
6	Реальна процентна ставка на ринку МБК, % (з урахуванням індексу споживчих цін)
7	Відношення ставки за кредитами до ставки за депозитами
8	Темп приросту ВВП за період
9	Темпи приросту експорту до попереднього періоду в %
10	Темпи приросту імпорту до попереднього періоду в %
11	Внутрішній кредит, приріст реального показника до попереднього періоду в %
12	Депозити, приріст реального показника до попереднього періоду в %
13	Темп приросту індексу споживчих цін, %
14	Реальний ефективний курс /Девальвація національної валюти
15	Емісія грошової маси
16	Надлишкова пропозиція грошей у реальному вимірі
17	Індекс тиску на валютний ринок
18	Чистий вплив капіталу

Джерело: складено авторами за даними джерела [8].

рігалось її зменшення, а в 2012 році – зростання.

МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ КРИЗИ

Для дослідження ймовірності настання нової кризи використовуються різні методики, найцікавішою з яких, на наш погляд, є така. Інститут економічної політики ім. Є.Т.Гайдара розробив методику для моніторингу фінансової стабільності в Російській Федерації і з 2005 року використовує її [8].

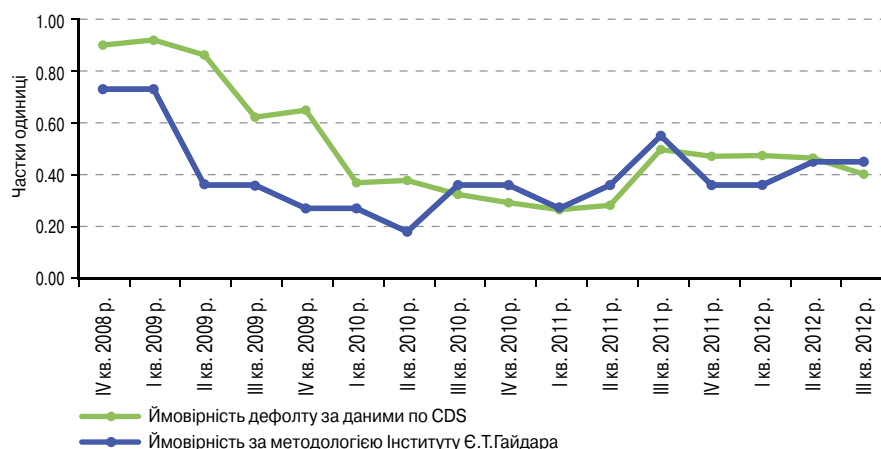
Самою методикою передбачено розрахунок індикаторів – передві-

сників фінансової нестабільності, порівняння їх із пороговими значеннями, а також дослідження стану системи цих індикаторів із метою виявлення сигналів, які вони подають. Результат дослідження різних чинників, що можуть свідчити про настання кризи в майбутньому, визначається такими умовами:

1) для кожної країни може існувати свій специфічний перелік таких чинників, що враховує особливості саме цієї країни;

2) показники грошової маси, стану платіжного балансу, динаміки кредиту та цін в економіці спільні

Графік 2. Результати оцінки ймовірності дефолту за різними підходами

Джерело: для показників CDS: дані із сайту <http://www.bin.ua>.

Таблиця 5. Фрагмент результатів використання “сигнального” підходу

Індикатори	Порогове значення	I кв. 2011 р.		II кв. 2011 р.		III кв. 2011 р.		IV кв. 2011 р.		I кв. 2012 р.		II кв. 2012 р.		III кв. 2012 р.	
		Значення	Сигнал	Значення	Сигнал	Значення	Сигнал	Значення	Сигнал	Значення	Сигнал	Значення	Сигнал	Значення	Сигнал
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу	-1.5 млрд. доларів США	-1.60	1	-1.71	1	-2.59	1	-4.35	1	-1.81	1	-3.51	1	-4.12	1
Грошовий мультиплікатор	2.02	2.78	0	2.86	0	2.83	0	2.86	0	2.97	0	2.92	0	2.95	0
Відношення грошової маси до золотовалютних резервів	3.7	2.14	0	2.18	0	2.38	0	2.70	0	2.78	0	3.03	0	3.13	0
Золотовалютні резерви, %	-2.20	-0.66	0	-0.88	0	-8.52	1	-2.19	1	0.26	0	-4.68	1	-2.49	1
Спред між внутрішньою ставкою процента і ставкою ЛІБОР, %	4.00	3.12	0	4.25	1	8.13	1	9.71	1	4.24	1	15.73	1	12.20	1
Реальна процентна ставка на ринку МБК, %	4.40	-1.14	0	-0.04	0	0.58	0	0.61	0	0.06	0	1.62	0	0.92	0
Відношення ставки за кредитами до ставки за депозитами	1.73	2.17	1	2.34	1	2.19	1	1.58	0	1.62	0	1.52	0	1.41	0
Темп приросту ВВП, %	2.8	5.4	0	3.9	0	6.5	0	5.2	0	2.0	1	3.0	0	-1.3	1
Експорт, %	-1.40	28.04	0	8.04	0	3.20	0	3.18	0	18.50	0	-12.07	1	-4.99	1
Імпорт, %	40.50	9.09	0	-1.10	0	0.97	0	1.27	0	1.22	0	-9.23	0	-5.91	0
Внутрішній кредит, %	1.60	1.7	1	1.8	1	1.16	1	2.1	1	-0.7	0	2.6	1	1.1	0
Депозити, %	-0.90	1.9	0	2.6	0	0.3	0	4.1	0	2.2	0	1.7	0	1.4	0
Індекс споживчих цін, %	2.5	1.4	0	0.4	0	0.1	0	0.2	0	0.3	0	-0.3	0	0.1	0

Джерело: розраховано авторами за методологією джерела [8].

для всіх країн. Багато уваги при дослідженні приділяється боргам (у т. ч. кредитній заборгованості) приватного сектору;

3) між окремими показниками існує значна кореляція. Так, наприклад, між показниками депозитів домогосподарств та грошової маси в країні, між динамікою фондових індексів та обсягами грошової маси і т. д. Все це дає змогу певним чином зменшити кількість чинників, які використовуються для аналізу;

4) Україні, як і Росії, вдалося уникнути загрози системного ризику, що виходить із ринку деривативів, у силу непопулярності операцій із такими фінансовими інструментами.

Загальний перелік індикаторів-передвісників фінансової нестабільності наведено в таблиці 4. Але це не означає, що використовуються одночасно всі індикатори: із часом збагачується статистика щодо цих показників, і ті, що не подавали жодного разу сигнали, вилучаються. Водночас до переліку заносяться нові.

Використовуючи дані про значення наведених у публікаціях Інституту економічної політики ім. Є.Т.Гайдара (Росія) індикаторів, нами проведено розрахунки за період із початку 1997 року до 2012 року (включно), фрагмент основних результатів яких наведено в таблиці 5. Із переліку індикаторів, наведених у таблиці 4, авторами методики [8] вилучено кілька внаслідок того, що вони жодного разу не подавали сигналів ні для даних по Росії, ні для даних по Україні. Із цієї причини вилучено також ще два індикатори – грошовий мультиплікатор та відношення грошової маси до золотовалютних резервів.

Результати розрахунків за 2008–2009 рр. свідчать, що абсолютна більшість індикаторів (сім) відреагувала на минулу кризу. Крім того, 2012 рік відзначається тим, що після певної перерви у посткризовий період знову спостерігається підвищення кількості сигналів. Так, за станом на кінець III кварталу 2012 року п'ять індикаторів подають сигнал. Таким чином, результати дослідження поведінки індикаторів-передвісників у минулу кризу підтверджують їхню здатність реагувати на настання кризової ситуації.

Порівняємо можливість індикаторів-передвісників діагностувати кризу з можливостями інших методів – наприклад, таких:

– вивчення динаміки кредитно-дефолтних свопів (CDS) на єврооблігації України та ймовірності дефолту за даними про CDS;

– аналіз динаміки індикаторів фінансової стійкості (див. вище, в тому числі на графіку 1).

Першим підходом для порівняння стало вивчення динаміки кредитно-дефолтних свопів (CDS) на єврооблігації України та ймовірності дефолту за даними про CDS. Визначимо кумулятивну ймовірність дефолту – Cumulative Default Probability 5Y (CDP) – за таблицями, наведеними у джерелі [21], виходячи з даних про п'ятирічні CDS. Отримані результати подано на графіку 2.

На цьому ж графіку для порівняння наведемо й результати нашої оцінки за методологією Інституту Є.Т.Гайдара. І хоча автори [8] зазначають, що методика не може бути використана для прямої оцінки ймовірності дефолту, бачимо, що за часткою показників, які подають сигнал, із їх загальної кількості можна зробити висновок про підвищення відповідної ймовірності у розпал кризи і навпаки.

Іншим підходом для порівняння став аналіз динаміки індикаторів фінансової стійкості, результат застосування якого відображений на графіку 1.

Таким чином, результати, отримані за різними підходами, в цілому відображають однакові тенденції зміни рівня дефолту. Всі вони свідчать про зростання ймовірності нестабільності у 2008–2009 рр. із подальшим суттєвим зменшенням ймовірності кризи. А в 2012 році знову спостерігалось зниження фінансової стабільності в країні. Це засвідчують і довгострокові рейтинги України провідних рейтингових агенцій. Адже зниження останнім часом рейтингів констатують усі найбільші агенції: рейтинги від В+ до В– за шкалами Стендад енд Пуз (S&P) та Фіч (Fitch) або від В1 до В3 за шкалою Мудіс (Moody's) указують на те, що емітент платоспроможний, але несприятливі економічні умови, найімовірніше, негативно вплинуть на його готовність здійснювати виплати за власними зобов'язаннями.

ВИСНОВКИ

Оскільки відповідно до сучасних теорій економічної кризи банківська криза і криза в реальному

секторі здебільшого взаємопов'язані та викликають появу одна одної, важливим питанням є розробка антикризових заходів для банківської системи.

Отже, у першу чергу потрібні надійні буфери банківської системи (капітал, ліквідність, довіра та надійність), спроможні зменшити негативні макроекономічні наслідки прояву кризи та не допустити руйнації фінансової системи країни в цілому.

По-друге, варто враховувати, що сильна фінансова система формується не лише для загальнодержавних (суспільних) інтересів, а й на користь приватного сектору, суб'єкти якого значною мірою її забезпечують.

По-третє, фінансову стабільність України можна зберегти за допомогою консолідованої реалізації засад різних політик, поєднання макроекономічних і мікроекономічних факторів впливу, а також за наявності системи ефективного нагляду за розвитком фінансової інфраструктури.

Якщо вважати, що друга хвиля кризи вже наблизилася, то важливішим є питання не її масштабу, а формування та реалізації превентивних заходів (у т. ч. й у банківській сфері) зі зменшення наслідків цього явища. До таких висновків підштовхують результати проведеного нами дослідження. □

Література

1. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, схвалені постановою Правління НБУ від 06.08.2009 р. № 460. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.

2. Стратегія розвитку державної статистики на період до 2012 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 1413-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.nau.ua/doc/?doc_id=408027.

3. Антикризисный “мышьяк” из Канады. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bosfera.ru/bo/antikrizisnyj-myshyak-iz-kanady>.

4. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи [Текст] / Геєць В. // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 5–23.

5. Індикатори фінансової стійкості. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.

6. Каница С. Об ускорении исторического времени. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.journal.esco.co.ua/200902/art074.pdf>.

7. Корнєєв В. Антикризисное регулирование кредитных рынков: порівняльний аналіз практики зарубіжних країн [Текст] / Корнєєв В., Бублик Є. // Економічний вісник Донбасу. — 2010. — № 2 (20). — С. 70–74.

8. Мониторинг финансовой стабильности в РФ, странах с переходной экономикой и развивающихся странах / Институт экономической политики им. Е.Т.Гайдара. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.iep.ru/index.php?option=comObibiet&Itemid=50&catid=124&lang=ru&task=showallbib>.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Офіційний сайт Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

11. Офіційний сайт ПАТ “Фондова біржа ПФТС”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pfts.com>.

12. Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики Российской Федерации. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main>.

13. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению. / Международный валютный фонд. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>.

14. Сапір Ж. Наскільки тяжко, наскільки довго? [Текст] / Сапір Ж. // Економіка України. — 2008. — № 10. — С. 73–93.

15. Хазин М. Фрагмент очередного обзора “Неокона”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.khazin.livejournal.com/13163.html>.

16. The Global Competitiveness Report 2011-2012 World Economic Forum. (Geneva, Switzerland 2011). — [Електронний ресурс]. — Режим до-

ступу: <http://www.weforum.org/docs/WEF-GCR-Report-2011-12.pdf>.

17. USD LIBOR interest rate. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.global-rates.com/interest-rates/libor/american-dollar/american-dollar.aspx>.

18. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / [О.І.Барановський, В.Г.Барановська, Є.О.Бублик та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О.І.Барановського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2010. — 492 с.

19. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 2. — С. 3–7.

20. Карминский А. М. Рейтинг динамической финансовой стабильности банков / А.М.Карминский, А.Е.Петров // Аналитический банковский журнал. — 2000. — № 12. — С. 74–78.

21. Default Probabilities. Estimated 5Yr Cumulative Probability of Default (CPD) & 5Yr Credit Default Swaps (5Y CDS). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.workforall.net/CDS-Credit-default-Swaps.html>.

Нотатки з конференції/

Міжнародна банківська конкуренція: погляд науковців

23–24 травня 2013 року на базі Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” (м. Суми) відбулася VIII Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”. Цього року вже традиційне зібрання науковців під егідою УАБС вперше проходило у цілком новому форматі – з доповідями виступали в основному зарубіжні учасники конференції, і спілкування відбувалося англійською мовою.

On May 23–24, 2013, the 8th International Theoretical and Practical Conference “International Banking Competition: Theory and Practice” took place at the Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine (Sumy city). This year, the traditional gathering of scientists under the auspices of the UAB took place in the entirely new format for the first time; chiefly foreign participants made reports, and communication was in English.

Українська академія банківської справи НБУ досить успішно налагоджує ділові контакти з науковцями різних країн, пропагує свої здобутки і діяльність Національного банку України, відкриває колегам красу та історію нашої країни. Підтвердженням міжнародного визнання цього навчального закладу стала й нинішня конференція, в якій взяли

участь представники університетів, регуляторних органів, банків та бізнесових кіл із понад 20 країн світу, зокрема Федерального резервного банку Канзас Сіті (США), Дойче Бундесбанку, Банку Італії, Центрального банку Турецької Республіки, Університету Лондона, Університету Наварри (Іспанія), Університету Еврі (Франція), Університету Ковенанту

(Нігерія) та інших структур.

Такого солідного представництва вдалося досягти завдяки тому, що на базі кафедри міжнародної економіки УАБС НБУ вже кілька років активно діє Міжнародний центр із банківської справи та корпоративного управління, який має фундаментальну мережу партнерських контактів серед експертів-практиків та науковців у галузі